

Kokousmuistio

Kokousmuistio

Parlamentaarinen työryhmä valmistelemaan vaalialuemalli eduskuntavaalien suhteellisuuden parantamiseksi

I Kokous
19.12.2023 kello 14-16
Kokoushuone Lohi, Aleksanterinkatu 7

Asialista

- 1 Kokouksen avaus ja osallistujien toteaminen

Avattiin kokous ja ensimmäinen kohta ajassa 14.03

Ennen kokouksen avausta pidettiin lyhyt esittäytymiskierros ja osallistujat todettiin tämän perusteella:

Kristiina Kokko (pj)

Antti Siika-aho

Fredrik Guseff

Harri Vuorenpää

Anna Mäkipää

Mikko Rekimies

Anna Moring

Mikkel Näkkäläjärvi

Elina Kestilä-Kekkonen

Lauri Tarasti

Arto Jääskeläinen

Tuomas Rekola (siht)

Postiosoite

Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite

Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin

Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi

Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet

E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Oula-Antti Labba (siht)

2 Työryhmän toimeksianto

Sihteeri luki työryhmälle annetun toimeksiannon.

3 Työryhmän työskentelyn käytännöt ja aikataulut

Keskusteltiin työryhmän toimintatavoista. Todettiin, että työryhmä kokoontuu kokouksiin aluksi hie-
man harvemmin, mutta tarpeen mukaan toimeksiantokauden lopulla voidaan kokoontua tiuhemmin.
Kokoukset pidetään lähikokouksina. Tiedottamisen osalta todettiin, ettei varsinaista tiedottamistar-
vetta kesken työskentelyn ole, mutta ettei keskeneräisistä asioista kommentoitaisi turhaan. Nimek-
seen työryhmä otti *Parlamentaarinen vaalialuetyöryhmä*.

Kokousmuistiot, kutsut yms. materiaalit jaetaan jäsenille sähköpostitse ennen kokousta. Avoimen
keskustelun turvaamiseksi ehdotettiin, että pöytäkirjaa pidetään ”ns. kevyenä keskustelupöytäkir-
jana”. Edellisen kokouksen pöytäkirja toimitetaan hyväksyttäväksi aina seuraavassa kokouksessa
muiden materiaalien yhteydessä, lisäksi yksi kappale tulostettuna jota voidaan kierrättää kokouk-
sessa. Jäsenten estetapauksissa tilalla voidaan käyttää joustavasti varaedustajia.

Asiantuntijakuulemisista ja mahdollisista selvitystarpeista keskustellaan myöhemmin kokouksen ede-
tessä. Tarvittavia laskelmia toimittaa oikeusministeriö.

4 Vaalialuemallin lähtökohdat

Lauri Tarasti alusti vaalialuemallin lähtökohdista. Tarasti oli koonnut vaalialuemalliin liittyen listan (liit-
teenä) kysymyksistä, jotka tulee pohtia ja ratkaista vaalialuemallia mahdollisesti käyttöön otettaessa.

Eduskunta on kerran (2010) hyväksynyt vaalialuemallin lepäämään vaalien yli, jonka jälkeen se hylät-
tiin. Silloin tehdyistä pykälämuotoiluista näkee hyvin, millaisia säännöksiä vaalialuemalli edellyttää.

Työryhmälle olisi hyvä saada nämä pykälät tarkasteltavaksi.

Osa ratkaistavista kysymyksistä on niin sanottuja pohjakysymyksiä, joihin tulee löytää ratkaisu. Näitä
ovat suhtautuminen vaaliliittoihin, yhteislistoihin ja varaedustajien määräytyminen. Eivät sinänsä vält-
tämättä vaikeita kysymyksiä, mutta niihin on kiinnitettävä huomiota ja ne on ratkaistava.

Vaalivalitusten osalta on myös pohdittava valitusoikeuden määräytyminen ja mahdollisesti vaalivali-
tusten myötä uusittaviin vaaleihin liittyvät kysymykset.

Keskeinen ratkaistava kysymys on se malli, jolla paikat jaetaan. Mikä tahansa valittava malli on tekni-
sesti vaikea ja muutos nykyiseen järjestelmään. Vaalien teknisen toteuttamisen kannalta asia ei ole
vaikea, mutta äänestäjien näkökulmasta monimutkaistuminen on varmaa.

Huomiota on kiinnitettävä siihen, että tarvitseeko perustuslain muutosta. Tämän osalta on syytä tarkastella vaalialuekomitean mietintöä ja sen pohjalta eduskunnalle annettua hallituksen esitystä ja sen eduskuntakäsittelyä.

Perustuslain muutoksen lisäksi vaalialuemalli edellyttää arviolta noin kolmeakymmentä muutosta vaalilakiin ja tämä on syytä ottaa myös huomioon.

Arto Jääskeläinen täydensi Tarastin alustusta perustuslain mahdolliseen muutostarpeeseen viittamalla kokousmateriaalin liitteenä olevaan muistioon. On mahdollista, että vaalialuemalli vaatisi perustuslain muuttamisen. Vaalialuemalliin liittyy selkeästi sekä positiivisia että negatiivisia elementtejä.

Elina Kestilä-Kekkonen kiinnitti huomiota uusien puolueiden läpipääsyyn. Edellisten eduskuntavaalien osalta ei vaalialuemallilla olisi paikkoja saanut muut kuin nyt läpi päässeet puolueet. Toisena huomiona vaalijärjestelmän edustuksellisuus. Vaalialuemallissa äänioikeutetut vaikuttaisivat toisen vaalipiirin (so. toisen alueen) edustajien valintaan ja tämä on hyvä ottaa huomioon malleja pohdittaessa.

Mikko Rekimies kertoi, että uusien puolueiden läpipääsyyn vaikuttaa merkittävästi puolueiden ehdokasasettelu: puolueet tekevät strategisia valintoja liittyen ehdokasasetteluun ja panostuksiin ja näihin käytössä oleva vaalijärjestelmä vaikuttaa.

Antti Siika-aho pyysi taustoista, kuinka toimeksiannon perusteena oleva hallitusohjelmakirjaus syntyi.

Kristiina Kokko kertoi, että hallitusneuvotteluissa puoluesihteeripöydässä asiaa käsiteltiin laajasti. Pitkään on jo tunnustettu piilevän äänikynnyksen korkeus ja se, että suhteellisuus toteutuu eri vaalipiireissä eri lailla, jossain huonosti. Lukuisista yrityksistä huolimatta sopivaa mallia on ollut mahdotonta löytää ja kirjaus on tehty siitä näkökulmasta, että sillä voisi olla realistiset toteutumismahdollisuudet. Nyt tavoiteltavalla mallilla voitaisiin löytää eräänlainen ”osaratkaisu” siihen kipeimpään ongelmaan, eli suhteellisuuden toteutumiseen.

Fredrik Guseff täydensi hallitusohjelmakirjauksen syntyä, että sellaisia malleja joilla samalla parannettaisiin suhteellisuutta kuitenkin turvaamalla alueellinen edustuksellisuus ei ole kovin montaa ja joilla olisi myös poliittisesti realistinen mahdollisuus saada toteutetuksi.

Harri Vuorenpää täydensi edellistä puheenvuoroa toteamalla, että kyseessä on eräänlainen kompromissi. Vuorenpää lisäsi vielä, että väestöennusteet kiihdyttävät kehitystä, jossa vaalipiirien väliset erot kasvavat.

Hallitusneuvotteluihin liittyen pyydettiin vielä täydennystä, että käsiteltiinkö jotain muuta mallia kuin nyt esillä olevaa vaalialuemallia.

Kristiina Kokko kertoi, että myös muiden vaalipiirien tilannetta käytiin läpi neuvotteluiden aikana. Muun muassa Savo-Karjalan tilannetta tarkasteltiin, siellä samanlainen ongelmaa ratkottiin aikanaan vaalipiirejä yhdistämällä. Nyt näkemyksenä neuvotteluissa oli, että Lapin tilanne on eräänlainen ”takaraja”, Satakunnan nykyinen tilanne vielä siedettävissä.

Mikko Rekimies kiinnitti huomiota vaalipiireihin ja niihin liittyviin niin sanottuihin identiteettikysymyksiin. Usein pelkona äänestäjillä on, että isot kaupungit vievät paljon paikkoja ja että vaalipiirien yhdistämisissä tämä on yksi elementti. Vaalialuemalli jossa vaalipiirit säilyisivät ehkä lieventäisi näitä pelkoja. Tulevaisuuden osalta olisi hyvä olla selkeä malli, miten toimitaan.

Mikkel Näkkäläjärvi totesi, että vaalipiirien väliset erot ovat nyt korkeat ja että lähtökohtaisesti suhtautuu avoimesti hallitusohjelmakirjaukseen ja työryhmän tehtävänantoon. Näkkäläjärvi kysyi, oliko Uudenmaan vaalipiirin jakaminen yhtenä vaihtoehtona pöydällä hallitusneuvotteluissa.

Kristiina Kokko kertoi, että Uudenmaan vaalipiirin jakamisesta ei syntynyt riittävää yksimielisyyttä jotta olisi voitu tehdä hallitusohjelmakirjaus.

Fredrik Guseff täydensi, että Uudenmaan jakaminen on ollut usein pöydällä eräänlaisena klasikkokysymyksenä, joka liittyy siihen, että onko tavoitteena mahdollisimman alhainen äänikynnys koko maassa vai mahdollisimman pienet äänikynnysten erot vaalipiirien välillä.

Anna Moring nosti esille, että onko työryhmän tarkoitus kuulla myös äänikynnyksen alle jääneitä.

Elina Kestilä Kekkonen huomautti, että selvät säännöt vaalien toteuttamisessa ovat tärkeitä.

Anna Mäkipää kysyi, olisiko mahdollista saada esimerkiksi kansainvälisiä esimerkkejä siitä, miten tällaisia ongelmia on muissa maissa ratkaistu ja onko toteutuneet ratkaisut olleet toimivia niille asettuihin tavoitteisiin nähden. Lisäksi olisi syytä tarkastella, onko aiempia tai jotain muita seikkoja jotka vaikuttavat puheena olevaan asiaan.

Kristiina Kokko totesi, että jos vaaditaan perustuslain muutos niin se edellyttää erityisen suurta yksimielisyyttä.

Harri Vuorenpää nosti esille Savo-Karjalassa tehdyt muutokset ja kuinka vaalialuemalli olisi vaikuttanut siellä.

Lauri Tarasti kertoi, että vuodelta 2010 on Paloheimon tekemä kansainvälinen vertailu, joka tosin on jo kolmetoista vuotta vanha.

KV-vertailujen osalta Kestilä-Kekkonen nosti esiin Juha Ylisalon Turun yliopistosta, jolla voisi olla tutkimusta äänestysprosentin ja vaalijärjestelmän välisestä suhteesta. Savo-Karjalan osalta voidaan kertoa, ettei muutokset nostaneet äänestysaktiivisuutta.

Keskusteltiin siitä, kuinka ratkaistaan tilanne, jos jossakin vaalipiirissä suhteellisuus ei enää toteudu riittävällä tavalla. Säädetäisiinkö lainsäädännöllä tarkat kriteerit vastaisen varalle vai kuinka toimittaisiin.

Anna Moring nosti esiin, että tulevaisuuden malli tulisi kiinnittää suhteellisuuteen, kun se on tämänkin työryhmän tehtävänannon taustalla.

Äänestysaktiivisuuden ja vaalijärjestelmän suhteesta keskusteltiin ja todettiin, että nykyinen vaalijärjestelmä on hyvin yksinkertainen. Kuitenkin keskustelussa nostettiin esille, että suurin merkitys on ehdokasasettelulla ja kiinnostavilla ehdokkailla eikä vaalijärjestelmän monimutkaisuus tai helppouskaan välttämättä vaikuta merkittävästi. Lauri Tarasti kertoi esimerkkinä, ettei suuri ennakoäänestysuudistus 1980-luvulla, odotusten vastaisesti, vaikuttanut merkittävästi äänestysvilkkauteen.

Toimeksiannon osalta todettiin, että se sisältää kaksi osaa: Lapin ja Oulun vaalipiirin vaalialuemallin muodostamisen (1) ja toimenpiteet jatkossa, jos jossakin vaalipiirissä edustajamäärä laskee seitsemään tai kahdeksaan (2). Käytännössä kyse olisi Satakunnan vaalipiiristä, jolloin tulisi olla ratkaisuja muun muassa sen suhteen, minkä vaalipiirin kanssa se muodostaisi vaalialuemallin.

Työryhmän tiedontarpeista puheenjohtaja totesi, että tarvitaan rautalankaversio, eräänlainen perusmuistio siitä mikä on vaalialuemalli. Lisäksi tarvitaan perustuslain muuttamisen osalta valtiosääntöoikeudellisia arvioita sekä laskelmat vaalialuemallista eduskuntavaalien 2015, 2019 ja 2023 osalta.

5 Muut asiat

Ei muita asioita.

6 Seuraavan kokouksen ajankohdasta sopiminen ja kokouksen päättäminen

Seuraavan kokouksen ajankohdan sopii sihteeri puheenjohtajan kanssa. Sopiva ajankohta voisi olla viikolla seitsemän tai kahdeksan.

Kokous päätettiin ajassa 15.04.